

Ресентиментна людина у трансляції морального зла

*Ольга ПРОЦЕНКО, доктор філос. наук, проф. Національний
аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський
авіаційний інститут»*

*Марія ДМИТРЕНКО, доктор філос. наук, проф.
Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Головним протиріччям в становленні і розвитку моралі та удосконаленні морально цінного виступає єдність і протилежність добра і зла, а точніше, доброго і злого в взаємодіях між людьми. С одного боку, вони обумовлюють один одного, а з іншого, – виключають. Тому зло – не є самостійним феноменом, або явищем, а похідним від ідеї блага, яке складається від того що уявляє собі людина як за потрібне, необхідне, що становить велику значимість, тобто цінність. Зло, як сукупність явищ, процесів, дій і вчинків підриває гуманістичні принципи життя людей, втілює різного роду негативи в стан їх спілкування, завдає духовні та матеріальні втрати, викликає страждання і веде до деградації особистісних якостей людини, продукує ворожнечу в різному масштабі, від малого до великого.

У соціально-культурному просторі моральна оцінка поведінки людей має велике значення, тому, що безпосередньо вказує на ту небезпеку, що продукує зло, яке пов'язане з активністю самої людини, а також з її унікальною здібністю причиняти шкоду самої собі. Моральне зло, і як сукупність дій, і як злочинні наміри, коли їх не зупинити, стають джерелом руйнування не тільки буття окремої людини, а і існування людського роду взагалі. Тому тема морального зла і критичного ставлення до нього, та ще пошуки шляхів його передбачення, усунення, стають стратегічною метою рятування людства та людяності. В історії етичної думки пропонується широкий спектр практичних заходів подолання зла: від пасивного відсторонення, уникання, до активного викорінення. Дослідники феномену зла, і перш за все Аристотель, як засновник етичного знання, пов'язували зло з природою самої людини, с дисгармонією тілесних та душевних сил, якостей її характеру.

У моральній оцінці поведінки людини, яке вирізняється негативним проявом, поступово розповсюджується поняття «ресентимент», що з французької мови перекладається як злопам'ятність, озлоблення і, як додаткові

до них, відчуття заздрі, ворожості та помсти. Спочатку тип такої людини та її опис заявив про себе у художньої літературі з боку створення наочного типізованого образу, як результат споглядання за притаманними людині рисами у її поведінки. Увага представників філософсько-просвітницької традиції зосередилась на інтерпретації вчинків, які можуть бути кваліфіковані як вади, що бувають притаманними людської натурі, або обурюють її душевний стан. Прикладом таких роздумів можуть бути філософські твори Ф. Бекона, М. Монтеня під назвою «Досвіди», де безпосередньо вказується на такі стани моральної свідомості та афективні рухи душі, як злопам'ятність, жадання помсти, підступність та їх прояв у вчинках і діях. Наприклад, у своїх «Досвідах, або настановах моральних і політичних» Ф. Бекон зосереджує свою увагу на осмисленні помсти, як «стихійному і дикому правосудді», а також заздрості, яка «наймерзотніша із усіх пристрастей». Але, як поняття моральної філософії, з певної ступенню умовності, вперше став використовувати Ф. Ніцше. В своїй відомій праці «Генеалогія моралі» він вводить поняття ресентименту в систему своїх роздумів стосовно «моралі рабів» та «моралі панів». Розгорнуті роздуми про феномен ресентиментної людини запропонував М. Шелер у своїй праці «Ресентимент в устроєнні моралей». Він відштовхується від біосоціальної природи людини, яка безпосередньо впливає на її характер, вчинки, обумовлює її ціннісні переваги та формулювання моральних суджень. Головною вадою ресентиментної людини, як активної, так і пасивної на думку М. Шелера є заздрість, яка її мучить та вимушує «малювати» ворога, який як би зіпсує її життя. Саме вона, заздрість, не тільки не дає спокою думкам і душі ресентиментної людини через постійне порівняння себе з іншими і бажання тих благ або цінностей, яких вона не бачить у себе, а саме: успіхів в кар'єрі, творчості, матеріальному благополуччі, родинному щасті та інших можливостей, притаманних існуванню людини. Саме заздрість і вибір ворога обумовлюють помсту та масштабність морального зла ресентиментної людини в залежності від того, хто вона є і хто від неї залежить. В своїх роздумах щодо феномену ресентименту, український філософ і політолог С. Дацюк категорично стверджує, що «усе зло – від ресентименту».

Моральне зло, яке продукує ресентиментна людина ні кількісно, ні якісно не вчасно визначити неможливо. Крім того, воно не має і єдиної постійної форми прояву і часу виникнення, наприклад омана, зрада, образи, наклепи та ін. Як правило вони з'являються неочікувано. Тому в припиненні морального зла від ресентиментної людини треба, перш за все, опізнати її та обрати стратегію спілкування з нею: обмежити контакти, не довіряти, ніколи нічого не доручати, бути вкрай уважним у своїх словах та вчинках та діях.